

De la sortida d'estudi a Vilobí i Vilafranca del Penedès

Enric Bertran

La sortida de tardor corresponent al curs 2019-20 s'efectuà a la comarca de l'Alt Penedès, a Vilobí i a Vilafranca. Fou el proppassat dissabte 30 de novembre, data escollida per a realitzar aquesta visita d'estudi, programada de primer pel 26 d'octubre, data en què les protestes previstes contra la sentència dels líders cívics i polítics catalans processats al Tribunal Suprem n'aconsellaren l'ajornament. Una trentena llarga de membres i simpatitzants de la Societat es reuniren al Parc dels Talls de Vilobí del Penedès, la majoria arribats de Barcelona amb l'autocar de la casa Burgos, com és costum, i la resta amb vehicle propi, des d'altres indrets del país.

El Parc dels Talls és un espai d'interès geològic, ecològic i paisatgístic, que l'Ajuntament de Vilobí del Penedès va endegar en restar abandonades, a finals del segle passat, unes pedreres de guix, de l'explotació del qual es tenen notícies ja en època romana. La perforació del subsòl per a extreure el mineral, n'ha fet eixir l'aigua freàtica, que s'ha acumulat en les zones més deprimides, donant lloc als anomenats *pèlags*, si bé hom s'estima més el nom de *talls*, més adient, segons alguns, des d'una perspectiva geològica. D'aquí el nom d'aquest espai natural protegit i així ens el presentà en Jordi Ramoneda, coordinador de la sortida d'estudi.

A l'entrada del parc i amb el suport del mapa geològic de Catalunya, Ramoneda explicà que al turó de Vilobí afloren guixos del miocè que en altres indrets de la conca Vallès-Penedès són a 4.000 m de profunditat. Així mateix, destacà que aquests espais d'aigua són ecosistemes d'una gran diversitat. Hi coexisteixen plantes aquàtiques com el canyís i la boga, amb altres espècies de ribera, com àlbers i pollancre, i les pròpies del clima mediterrani, com és ara el llentiscle i el pi blanc. Tot plegat, amb una fauna de peixos, rèptils i ocells (36 famílies d'aus registrades!, deia el dossier de la sortida repartit als assistents!), que fan de l'indret un espai únic al Penedès.

Dit això, vam fer una passejada pel parc, ben condicionat per a la visita. De primer, vam veure el pèlag Fiol, reblert de sediments i encanyissat, i el pèlag

1. <https://drive.google.com/file/d/0B6Gd5tEgmaKTMlpQdnR3UUUtd19fREYwNHfYMFdHckQzTFE0/view>

Petit, on l'aigua és permanent i acull l'hàbitat del gripau corredor, que només corre de nit i no es va deixar veure. Aviat vam ser al pèlag Sec, que va ser dessecat, cosa que permet d'observar de prop el front del tall i aprofitar la seva bona acústica per a fer-hi concerts a l'estiu. A l'altre extrem del parc, una miranda ofereix un bell panorama des

Foto: E. Bertran

Introducció geològica de Jordi Ramoneda

de Castellví de la Marca a la serra d'Ancosa. Sota mateix, on hi havia la darrera pedrera explotada, hi ha el pèlag Gran, com el seu nom indica, el més extens.

Cap a migdia, vam visitar el Museu de Geologia de Vilobí, degut a Josep Rovira Cendró, que ens va fer d'amfitrió. Rovira, que és membre d'una família, de segles vinculada a l'explotació del guix, ha mostrat el seu agraïment al poble de Vilobí muntant-hi un museu del guix, que des de 1981 ha esdevingut l'obra de la seva vida. El museu conté la col·lecció de guixos més important de l'Estat espanyol, resultat d'adquisicions i intercanvis: n'hi ha d'arreu de la Península Ibèrica i d'indrets dels cinc continents. A més a més, s'hi exposen maquetes de forns de guix de diversos llocs de Catalunya i un seguit de fotografies relacionades amb l'explotació d'aquest mineral.

Josep Rovira, treballador durant gairebé trenta anys en una fàbrica local, ens il·lustrà sobre el procés d'elaboració de guix, basat en una deshidratació parcial del mineral, que un aconseguia controlant que la cuita no superés mai els 160-170°C; i del gran nombre de treballadors –més de 300!– i del colossal volum de producció –42.000 sacs al dia!–, l'època de màxima explotació dels talls. El nostre amfitrió ens explicà també l'activitat pagesa de quan baixava la feina a la vinya i hom anava a fer fogots (*feixines* a d'altres llocs) per a bòviles, forns de pa, de calç i de guix. El resultat n'era un bosc força més net que l'actual i un menor nombre d'incendis forestals.

Panorama del Pèlag Gran

Foto: C. Pasadas

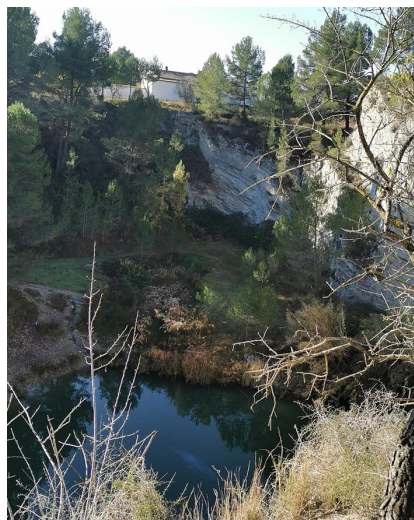

Foto: E. Bertran

El Pèlag Petit

Abans de despatxar un bon dinar, a Sant Martí Sarroca, encara hi va haver temps, en sortint del Museu de Geologia, de reprendre, amb Josep Rovira, la polèmica semàntica al voltant de la denominació dels espais d'aigua de Vilobí. Que sí *pèlags*... Que si *talls*... Mentre el primer terme es refereix als mantells d'aigua acumulada, sigui o no freàtica, el segon para atenció a l'origen geològic de les masses hídriques que han aflorat, a causa de l'activitat d'extracció de guix. No ho resoldrem pas ara, però deixeu-me aixecar acta que el consoci Albert Pèlach, veu òbviament autoritzada, ha documentat el primer terme ja el segle IX. Poca broma, doncs!

Després de l'àpat, vam fer cap a Vilafranca del Penedès. A la rambla de Sant Francesc, ens hi esperaven la consòcia M. Àngels Alió, professora de geografia de la UB, Josep Bertran, arquitecte i professor de la URV, i Joan Solé, historiador i expresident de l'Institut d'Estudis Penedesencs. Amb aquests tres guies i dividits en sengles grups, efectuàrem un recorregut pel nucli antic de la ciutat. Pel carrer de la Cort, porxat a una banda, vam anar a la plaça de la Vila, on el servei de neteja recollia les deixalles del tradicional mercat de la verdura del dissabte. A l'altra banda del carrer, vam admirar les cases Jané, modernista, i Macià, de fàbrica gòtica.

Seguint el mateix carrer porxat, vam arribar a la plaça de la Constitució (de 1812 i, no obstant això, rebatejada *de la República*), que és la continuació del carrer de la Parellada, rovell de l'ou del comerç de la vila. Altres fites de l'itinerari urbà, foren el mercat de la carn, a la plaça de l'Oli, la casa feudal dels Torras i Bages, ara biblioteca, a la plaça de Jaume I, el palau gòtic dels Baltà, la basílica de Santa Maria, un dels primers exemples del gòtic català, i l'antic

Foto: J.M. García Ferrer

mercat del peix. El passeig va tenir també per objectiu reeixit il·lustrar el procés de transformació d'un poble que a finals del XIX esdevingué una petita ciutat, de la mà d'una burgesia agrària enriquida.

Un cop a l'antic escorxador, ara convertit en un espai per acollir l'activitat cultural i associativa vilafranquina, les tres persones darrerament citades van conduir la sessió acadèmica que tradicionalment clou les sortides d'estudi de la Societat. Joan Solé féu un repàs a la història d'aquesta vila, amb una notable activitat comercial a la baixa edat mitjana, quan ja celebrava fires i mercat. Traçà quatre pinzellades sobre el comerç de l'aiguardent al segle XVIII i féu cap el XIX, quan el negoci del vi s'expandeix

amb l'arribada del ferrocarril i de la mà d'una burgesia que veu la possibilitat d'engrandir el seu patrimoni gràcies als processos de desamortització.

La professora Alió dedicà la seva intervenció a parlar del procés de transició de la ciutat tradicional del segle XIX a la ciutat contemporània del XX. Explicà l'evolució de la vila, parant atenció en la construcció d'un nou teixit urbà, que plasma les diferències socials entre una població treballadora i menestral i unes classes mitjanes i burgeses, fent seva la teoria clàssica de producció d'espai urbà. Afirmà la seva tesi en l'anàlisi al detall de les llicències d'obres que autoritzaven les edificacions privades del període estudiat i la intervenció pública, basada en l'alineament de carrers, les reformes d'edificis i les dotacions d'equipaments.

L'arquitecte Bertran agafà el relleu a principis de la dècada dels setanta i explicà la influència determinant del Pla General de 1972 en el l'ordenament del creixement de Vilafranca. Es tracta d'un pla integral de planificació urbana, que recull les directrius emanades del Laboratori d'Urbanisme de Barcelona i que es mira la ciutat des de diferents perspectives: té en compte l'encaix territorial, l'estructura agrària, els usos del sòl, la tipologia dels habitatges i les infraestructures. I acabà fent referència al conflicte territorial que comporta la implantació de polígons industrials quan malmeten l'espai vitivinícola, un patrimoni a revalorar.

I no hi va haver temps per a res més.

Foto: E. Bertran

La casa Baltà a Vilafranca

D'esquerra a dreta, Bertran, Alió i Solé

Foto: E. Bertran